

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om gudelig veltalenhed og om Aristoteles' retorik m.m.

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om gudelig veltalenhed og om Aristoteles' retorik m.m.", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 27*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-p319-txt-shoot-id222fb842-6a55-4942-811f-cb067082cc60.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 27

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

P319:319

Noget om gudelig Veltalenhed.

Det hele forkeerte Maade vi læse Bibelen paa: Pauli apostoliske Hasten tænke man sig besværet og betyngtet af 1800 Aars Erudition og Lærdom. Hvilken comisk Misforstaaelse, hvilken Mangel paa primitiv Indtryk af Paulus. Hvad enten han har skrevet inspireret ell. ikke, saa er exegetisk Lærdom og Confereren ikke den Vei ad hvilken man kommer det Inspirerede nærmere.

En Paulus, hvis Livs Rythme er det stærkeste tempo, hvert Øieblik ham kostbart, han skriver nogle Linier til en Menighed for at give dem Fart fremad i at existere i Troen – det er disse Linier nu, ikke mere lilbud og vinkende Opraab, omkomne i 18 Aarhundreders Lærdom.

P319:320

Til Noget om det gudelige Foredrag.

Snart vil en Orthodoxie udhæve Sacramentets Kræfter, hvad der i Sacramentet tildeles, den uhyre Naade, og nyt Liv (det Miraculøse); snart vil den dadle og spotte en Fritænken, der forarges over Herrens ringe Midler. Men dersom Troen selv seer det Store: saa er det jo ikke at forundres over, at den ikke anseer det for ringe. men dette maatte jo saa Troen sige og ikke vexle Vaaben.

P319:321

Derfor maa et religieust Foredrag aldrig være abstrakt Sandhed; thi forstaae Alle det, og forstaae dog Intet. Det har netop med Dit og Dat, Dette og Hiint, Peer og Povel, Pottemagere og Marchandisere og Kammerherrer at gjøre – aber for at føre det alt (in concreto) hen til det absolute. Det nævner vel ikke Folk ved Navn og siger Mads Sørensen Sondby øster det er Dig jeg taler om, men det kjender de mangfoldige Existents-Concretioner og Relativiteter saa nøie, at det dog taler netop om Den og Den.

P319:322

Til: Noget om gudelig Veltalenhed

En besynderlig Climax.

... Jeg har hørt en Præst, der prædikede over et Mirakel, og for ret at skaffe Efterretningen derom Troværdighed, først udviklede, at Disciplene havde seet det med Troens Øine, men nu selv mistvivlende om dette Arguments Tilforladelighed samlede hele sin Mimik og Veltalenhed og transpirerende Anstrængelse paa det sidste Moment: at de havde endog seet det med disse deres sandselige Øine. Hans Velærværdighed syntes at være af den Mening, at Sandse-Vished er højere end Troens (dette er allerede forvirrende nok) selv i Forhold til et Mirakel, der er dialektisk lige stik mod Sandserne - godt var det, han sagde Amen, det var det Bedste han sagde, thi han syntes virkelig at være lige saa vel underrettet om Christendommen som Peer Degn, der engang havde kunnet hele Fadervor paa Græsk, men nu blot kunde huske, at det sidste Ord var Amen. Det ender vel med, at dette bliver Definitionen paa en Prædiken: det er en Tale som holdes af en Præst og som ender med det Ord: amen.

P319:323:1

Noget om gudelig Veltalenhed.

Exempler:

#

Man siger fE der er to Veie - Lystens og Dydens - man beskriver den første som blomsterstrøet o: s: v:, den anden som i Begyndelsen trang, men lidt efter lidt her glemmer Præsten pludselig sig selv og Dydens trange Vei, thi hans Skildring af Dydens Vei bliver lidt efter lidt forførerisk. Hvad saa? Saa følger deraf, at en Vellystning ikke blot er gal, fordi han ikke vælger Dydens Vei, men at han er en gal Vellystning, fordi han ikke vælger Dydens Vei, dersom denne er som Præsten siger. - Dertil kommer, at denne Tale skuffer, fordi den perspektivisk drager Belønningen nær til, istedenfor, at sige hvad Pligt er, uden at indlade sig paa Lønningen hist op og her ned. En saadan Tale vil man derfor gjerne høre - thi den forhindrer i at

handle.

P319:323:2

#

Af et andet Manuscript, men blev

ikke brugt der (afsluttende Efterskrift).

Den Kunst at kunne tale sit Modersmaal er Enhver i Besiddelse af; i dette Modersmaal forekomme Ord, der betegne det Høieste. Forsaavidt nu enhver Indfødt kan tale Sproget, kan han ogsaa sige Ordet, og paa den anden Side dersom den Vise bruger det samme Ord, saa seer det et Øieblik [ud] som havde han spildt sit Liv - ved ikke at være kommen videre. Men Den, der forstaaer underfundigt at høre efter, naar Menneskene tale, han vil ogsaa opdage, hvilken Svigefuldhed der finder Sted, idet der ikke knyttes bestemte Tanker til Ordene, hvilket ikke viser sig, naar man blot hører de enkelte Ord, men strax viser sig, naar man hører dette Ord sammen med andre. Det eenfoldigste Menneske er istand til at sige: der er en Gud til, Barnet nævner Guds Navn, og dog skjønnes ikke rettere end at det blev en Opgave for en Tænkens yderste Anstrængelse at knytte en bestemt Tanke til Ordet. Jeg kunde let skrive Foliaer, naar jeg vil anføre Exempler paa, hvorledes Menneskene tale, saa deres egne Ord vidne, at de Intet tænke. Her tager jeg et Exempel af det gudelige Foredrag. Til Forestillingen om Guds Huus knytter sig strax (i samme Forstand som til Forestillingen om en Skov, et Theater, en Fæstning, et Fængsel strax knytter sig et almdl. Indtryk) den Forestilling, at der er Høitidelighedens og Andagtsens stille Hvile. Saa bør det ogsaa være. Jeg har nu i en Snees Aar hørt og læst Prædikener og aldrig fundet anden Tale end denne: »Den Menighed, der her er forsamlet, er nu hvilende i Andagtsens Tryghed.« Men Den, der meget beskæftiger sig med det Religieuse, hver Dag maaskee læser sin Prædiken, hver Søndag gaaer i Kirke, ham vil det ogsaa være hændt, at han har været adspredt, ja ikke blot dette, men i Følge den Lov, at Anfægtelsen tiltager i Forhold til det Religieuses Inderlighed, har han maaskee være[t] allermeest forstyrret, naar han haabede sig betrygget paa det hellige Sted, allermeest forstyrret, fordi han selv var saa bange for at blive det (thi den aldeles Tankeløse er i Almdl. fri for Anfægtelse). Omvendt derimod, en Mand, der i Ny og Næ kommer i en Kirke, han vil blive grebet af et sandseligt æsthetisk Indtryk, hvori det Fremmede spiller en væsentlig Rolle, og han vil være saadan høitidelig. Han vil derfor ogsaa ypperligt forstaae det Præsten siger om Høitideligheden. Den Forsøgte derimod, hvem det stundom ikke vil lykkes at blive ret stemt, han vil stride og høre og høre og naar han saa hører og læser Aar ud og Aar ind, men aldrig hører Tale om Andet end at man er høitidelig: saa vil han føle sig forladt, maaskee fortvivle over sig selv som et Udskud. Gud veed for hvem der saa egl. prædikeres? Æsthetisk

gjelder det: jo sjeldnere jo mere Høitidelighed. Jeg elsker saaledes den danske Skov – men netop derfor vilde jeg aldrig boe i en Skovegn. Skal jeg boe der, og være der hver Dag, saa vil der komme Dage og Tider, hvor den ikke synes mig skjøn, hvor jeg bliver mismodig, fordi den engang forekom mig skjøn, og det er mig som havde jeg baade tabt den og mig selv. Naar Præsterne derfor ville være consequente, maatte de anbefale, at gaae saa sjeldent som muligt i Kirke. Skal jeg derimod hver Dag beskæftige mig med det Religieuse (hvad jo Præsten engang imellem siger) saa vil der hænde mig meget Sørgeligt, og dog skal jeg jo stride igjennem. Her begynder Præstens Opgave. Han skal ikke præke for Kunst-Dilletanter, og lade det komme dertil, at hvis der sad en Mand, aandelig forstaaet, afsides for sig selv, bekymret over, at han i Andagtens Øieblik ikke formaaede at blive andægtig, – at han da ogsaa skal være udelukket af Prædikenen. – Er det da ikke sandt, at i Guds Huus er og skal der være høitideligt? Jo visseligen. Og medens enhver Stymper af en Præst kan sige: hvor høitideligt!, skal den erfarneste Prædikant ikke vove at sige Andet, og dog skal der være en uendelig Forskjel mell. deres Tale, fordi den Erfarne skal vide i Prædikaten og Prædikaterne at anbringe hvad der er fornødent for den Forsøgte. En erfaren Prædikant præker for Forsøgte, en Prædikant der ikke forhold[er] sig til [det] Religieuse uden Løverdags-Aften vil meest tilfredsstille Folk, som kun et Par Gange om Aaret gaae i Kirke. Den almdl. præstelige Kirke-Høitidelighed er en Theater-Decoration og Theater-Virkning, og et Sidestykke til den Stivhed, der hersker ved Begravelser. – Hvoraf kommer nu dette, uden deraf, at Præsten, der prædiker, fastholder en vis abstrakt Forestilling om det Normale, at man er høitidelig netop paa rette Maade i Guds Huus, ja endog særlig netop i Forhold til den bestemte Høitidsdag (hvad en forsøgt Tilhører veed ofte ikke lykkes) kort, at det i Guds Huus gaaer aldeles normalt til, at det næsten ikke er Msker, der samles der, men Hellige ☺: Kunst-Dilletanter, thi dem lykkes det ved at gaae sjeldent i Kirke. Præsten tænker Løverdagsaften over et ell. andet Thema, selv existerer han ikke i sin Tænkning, thi saa vilde han vide ganske anderledes Beskeed. Skal han præke om Anfægtelse om den msklige Svaghed saa skraber han nogle Momenter sammen (thi paa en egen Maade bliver der altid noget sandt i Bøndernes Overtro, at Præsten har en Bog, – kun er det ikke Cyprianus men en Haandbog for Præster, som man i Tydskland endog har faaet en Haandbog for Elskende). Dette har han saa rent glemt, den Dag han taler om Høitideligheden i Guds Huus, hvor dog ogsaa de ufuldkomne Msker komme.

P319:323:3

Præsten siger: her i Guds Huus er godt, turde vi blot blive her, men vi maa ud igjen i Livets Forvirring! Løgn og Sludder: det allervanskeligste var netop at blive Dag ud og Dag ind i Guds Huus. Tilhøreren faaer nu den Indbildning, at Ulykken ligger i Verdens Forvirring, og ikke i Tilhøreren.

P319:323:4

Ved en tilfældig Berøring ved at læse et Skrift ell. paa hvilken somhelst anden tilfældig Maade falder det en Præst paa just som han skal meditere en Præken Løverdags-Aften, at Psalmesangen, Mesningen og andet Saadant har sin store Betydning, at Menigheden saa ofte behandler det skjødesløst. Saa præker han da derom, han formaner til ikke at forsømme den Deel af Gudstjenesten, han beklager, at Folk i Almdl. kun kommer i Kirke for at høre Prædiken, han beraaber sig paa sin egen Erfaring, at Folk kommer sildig i Kirke o: s: v.: Saa har han da prædiket derom. Hvad skeer? 14 Dage derefter faaer en Mand den Idee, at det vor Tid især føler Trang til, er en ny Psalmebog, da Menigheden umuligt kan finde Opbyggelse i den evangeliske. Vor Præst er strax med, og nu er det ham klart, at det er en længe og dybt følt Trang. For fjorten Dage siden var han selv opmærksom paa, at det netop var en Uskik, at Folk kom saa sildig, en Uskik, der havde en ganske anden Grund end Misfornøjelse med den befalede Psalmebog. Dette er altsammen glemt. Vor Præst tænker blot momentviis, ellers maatte han sige: nei holdt, lad os først faae Folk til at komme i Kirke og synge Psalmer, saa kan vi jo altid see, om der viser sig en dyb Trang, thi længe følt har det lange Udsigter med at den bliver; men at den samme Menighed, der er ligegyldig ved hele Gudstjenesten höchstens undtaget Prædikenen, føler Trang til en ny Psalmebog, føler en dyb Trang til en ny Psalmebog – det er Præste-Præk.

P319:324

1) Lidt om Modsigelserne i det Opbyggelige Foredrag.

Forholdet til Videnskaben – hvilke Categorier, der maa bruges.

Her lidt om mine opbyggelige Taler, at det var ikke Prædikener. (dette har man gjort til en Indvending uden at betænke, at derfor var vel Titlen hell. ikke saa, men opbyggelige Taler).

det er lige stort at være en god Taler og en god Tilhører.

i Videnskaben saa meget Resultat som mulig. i det religieuse Foredrag saa lidet Resultat som mulig. lige saa stærk i det Umidd. som det Reflecterede, og fremfor Alt maa man have existeret i begge.

det Ene er et Kun[st]stykke, det Andet et Stykke Videnskab.

Situation: at Hegel til Straf for sit Attentat

paa det Religieuse skulde have

holdt en opbyggelig Tale.

P319:325

Exempel paa Modsigelse i det rhetoriske Foredrag.

Eders Sorg skal forvandles til Glæde, og Ingen tage den fra Eder Dette sagde Apostelen ikke i Begyndelsen af sit Liv, saa havde han blot troet det, men ved Slutningen og havde altsaa erfaret. – Som var det at tro mindre og ikke netop mere end at erfare, som var Troens Vished ikke uendelig større end Erfaringens Tvetydighed; som skulde det ende med at Troens uendeligt bekymrede (i Lidenskab) Vished skulde omsættes til en Leveviidsoms betryggede Summa summarum.

P319:326:1

Aristoteles Rhetorik.

~~Enthymema er en rhetorisk Syllogisme.~~

Cap. II.

Den rhetoriske Duelighed er at betragte hvad der i enhver Ting er skikket til at vække Troen (πιθανον).

Enhver anden vil enten undervise ell. vække Overbevisning (διδασκαλικη - πειστικη).

πιστις, i Pluralis de Midler, hvormed man vækker Overbeviisning. (altsaa aktiv.).

3 Arter af πιστεις ved Talen 1) de der ligge i den Talendes Væsen (ηθος) 2) de, der sætte Tilhøreren i en bestemt Stemning 3) de der ligge i Talen selv, idet den beviser eller synes at bevise.

Rhetoriken bliver et Sideskud af Dialektiken og den Deel af Moralen, som man kan kalde Politik.

P319:326:2

αιτιον - ου αιτιον

P319:326:3